

Az első generációs vietnami származásúak erősen antikommunisták, és a republikánusokat támogatják, míg a japánok a Demokrata Pártot.

A választási adatok azt is bizonyítják, hogy egy adott etnikai csoporthoz tartozók nem feltétlenül támogatják az ugyanolyan etnikumú jelöltet. Los Angelesben például, ahol a nem fehérek a lakosság 64%-át teszik ki (40% spanyol eredetű, 14% fekete, 10% ázsiai származású és 0,5% amerikai indián), a város polgársága 1993-ban egy fekete bőrű polgármester helyére fehér bőrt választott. New York-ban és San Franciscó-ban az utóbbi évtizedben hol fehér többség volt, hol nem, mégsem e változás arányában módosult a városi vezetők között a bőrszín szerinti arány.

A kutatások szerint a fehérek arányszámának csökkenése többek között annak köszönhető, hogy nő a fehér–nem fehér vegyes házasságok aránya. Ma már nem „kötelező”, hogy a fiatalok csak saját etnikumukhoz tartozókkal házasodjanak. 1995-ben minden 12. megkötött házasságról mondhatjuk, hogy „keveredés” történt. 1960-ban a házasságok 0,4%-ában volt az egyik fél fehér, a másik pedig fekete bőrű, 1997-ben pedig 2,3%-ában. A vegyes házasságokban – vagy élettársi kapcsolatban – született gyermekek már nem számítanak fehérnek.

A népszámlálási adatok azt is mutatják, hogy az amerikaiak egy része a kérdőíven az „Egyéb” kategóriát jelöli meg, amikor etnikai hovatartozását írta meg. 1990-ben a lakosság 4%-a (9,8 millió fő), 2000-ben pedig – becslések szerint – 5,4%-a tette ezt meg. Az 1,4%-os növekedés első pillantásra nem tűnik soknak, de ha belegondolunk, hogy ez hány százezer embert érint, rájöhethetünk arra, hogy jelentős társadalmi probléma húzódik a háttérben. 2050-re pedig az előrejelzések 14%-ra teszik az „Egyéb” kategóriát bejelölők arányát. A probléma ott van, hogy ezeknek az embereknek nincsen meghatározó etnikumuk, azaz egyértelmű kulturális identitásuk. A hivatali ügyintézésben azonban nincsen „egyéb” kategória, ott mindenkit „besorolnak”. Így előfordulhat, hogy valaki fehérnek számít gyerekkorában, majd feketének a középiskolában. Társadalmi szempontból ez káros jelenség, ha a végső cél az, hogy egy nemzethez tartozónak érezze magát minden amerikai. A következő népszavazáson ezért nem az „Egyéb” kategória fog szerepelni a kérdőíven, hanem majd valami más kifejezést használnak „multi” előtaggal.

Az etnikumok közötti határvonalak előrejelzett elmosódása azt is jelentheti az amerikai társadalom számára, hogy csökken az etnikumok közötti összeütközések száma, és az előítéletek sem lesznek olyan élesek. Minden amerikai közös célja – bármilyen is a bőrszíne –, hogy gyermekeik számára olyan társadalmat és gazdasági helyzetet teremtsenek, amely mentes az etnikai feszültségektől, és jólétet biztosít. Egy afrikai származású amerikai mondta: „Különböző hajókról jöttünk, de most egy csónakban evezünk.”

Biczó Krisztina

Bosznia-Hercegovina és a daytoni békefolyamat

Peitritsch, Wolfgang: Bosnien und Hercegovina 5 Jahre nach Dayton – Ein Land mit europäischer Zukunft? – Europäische Rundschau, 28. Jg. 2000. 3. H. 3–11. p.

A szerző a Nemzetközi Közösség hivatalban lévő sarajevói főképviselője. Tanulmányában részben saját tevékenységére, tapasztalataira támaszkodva mutatja be a bosznia-hercegovinai béketeremtés feladatait és nehézségeit.

1995. november 21-én az Egyesült Államokban, az Ohio állambeli Dayton városában hosszú tárgyalások után létrejött a szerb–horvát–bosnyák átfogó békeegyezmény, amelyet hivatalosan 1995. december 16-án Párizsban írtak alá. Mivel a megállapodást legfőképpen az erős nemzetközi nyomás kényszerítette ki, ezért a három etnikum nacionalista és területi ambíciói a mai napig sem tűntek még el. A muzulmán bosnyákok, akik a teljes népesség felét teszik ki, továbbra is igényt tartanak a politikai vezető szerepre, a szerbek nem mondtak le az önálló államról vagy akár a Szerbiával való egyesülésről, a horvátok pedig – a HDZ horvátországi választási kudarca ellenére – még mindig az anyaországhoz való csatlakozásról álmodnak. Megállapítható tehát, hogy a „nemzeti érdek” számít továbbra is az elsősorú meghatározó tényezőnek mindhárom etnikum gondolkodásában, céljaiban és mindennapi életében. Ezt az ún. „*identitáspolitikát*” az oszthatatlan célok kitűzése („*vagy mi, vagy ők*”) és a kompromisszumkészség teljes hiánya jellemzi. Az egész délszláv válság eredetét is ebben a politikában találhatjuk meg, amely a társadalmi problémákat nemzeti ideológiai kérdéssé teszi, és a területhez, illetve a történelmi múlthoz kötődő nacionalizmussal „táralja”. Ennek megfelelően az emberek mindennapjait ma is áthatja a politikai és az etnikai hovatartozás szerinti megkülönböztetés, amely döntő szempontot jelent a munkahellyel, a keresettel és a lakóhellyel kapcsolatos kérdésekben is. A politikusokból teljesen hiányzik a felelősségérzet, az emberek pedig tehetetlenek és az államnak teljesen kiszolgáltatottnak érzik magukat.

A daytoni békeszerződés azonban – bármennyire is ez ellen szólnak a tények – nem maradt eredménytelen. Az SFOR-erők segítségével például 1997-ben 21, háborús bűnökkel vádolt vezetőt adtak át a Hágai Nemzetközi Bíróságnak. Ugyancsak az SFOR-erők segítették a menekültek hazatérését. 1997 decemberében pedig nemzetközi konferencia zajlott le Bonnban a békeszerződés végrehajtásáról. A konferencián 55, a daytoni békefolyamatot támogató és irányító szervezet vett részt. A Nemzetközi Közösség akkori főképviselőjét pedig azzal a feladattal bízták meg, hogy távolítsa el a pozíciójából az összes olyan bosznia-hercegovinai politikust, akik megakadályozzák a békeszerződés végrehajtását. Sőt felruházták a törvényalkotásba való beavatkozás jogával olyan esetekben, amikor az illetékes szervek nem teljesítik a kötelezettségeiket. Ezekkel a jogosítványokkal a Nemzetközi Közösség főképviselőjének jogköre daytoni szerződéshez képest is jelentősen bővült. Mégsem következett be az a nemkívánatos állapot, hogy az ország belpolitikai élete túlzottan is a főképviselő munkájától vált volna függővé, illetve hogy a Nemzetközi Közösség már-már a legkisebb problémákba is beleavatkozott volna.

Wolfgang Peitritsch ilyen előzmények után, 1999 nyarán vette át elődjétől a főképviselői munkát. Legfontosabb feladatának a helyi politikai és társadalmi erők mozgósítását tartotta, vagyis az ún. „*ownership*”-szemlélet meghonosítását. Ez azt jelenti, hogy a helyi problémákat, a helyi lakosságnak, a helyi lehetőségeket figyelembe véve kell megoldania, vagyis „*nem halat kell adni az embereknek, hanem meg kell tanítani őket halászni*”. Ehhez azonban nélkülözhetetlen, hogy a három etnikum közötti kapcsolatokban a kölcsönös kompromisszumkészség érvényesüljön, amihez pedig az emberek tradicionális gondolkodásmódjának megváltoztatására és valódi „*civil társadalom*” kialakulására és megerősödésére van szükség. A végleges megoldást pedig csak az hozhatja meg, hogy ha a balkáni államok nem elsősorban etnikai alapon szerveződnek majd meg, hanem az egész soknemzetiségű társadalom javát akaró „*citoyen*” lesz az emberek identitásának alapja.

A daytoni békeszerződés végrehajtásáért felelős miniszteri tanács 2000. május 23–24-ei, brüsszeli tanácskozása megbízta a főképviselőt az általa javasolt kiemelt feladatok végrehajtásával. Ez a következő feladatokat jelentette:

1. Átfogó gazdasági reform végrehajtása. Ez elsősorban a gazdaság és a politika szétválasztását jelenti annak érdekében, hogy az ország gazdasága önállóvá és fejlődőképesé válhasson. A reform ezenkívül még magába foglalja a közel 50%-os munkanélküliség leszorítását, szilárd bankrendszer kiépítését, adó- és szociális reformot, valamint egységes belső piac kiépítését.
2. A menekültek hazatelepítése, a háború tragikus társadalmi következményeinek és az emberek elkeseredettségének enyhítése érdekében. A mai napig is mintegy nyolcszázezren élnek száműzöttként a saját országukban – szinte kizárólag olyan családok, akik a szülőföldjükön kisebbségnek számítanak. Ezért az esetleges hazatérésük újabb konfliktusokat okozhat, hiszen alapvető emberi jogaik (például a „tulajdonhoz való jog”) továbbra is veszélyben vannak. Azt azonban világosan látni kell, hogy három etnikum háború előtti együttélését már soha többé nem lehet visszaállítani, mivel a háború rendkívül mély sebeket és bizalmatlanságot okozott az emberekben.
3. A háromoldalú, paritáson alapuló és szinte működésképtelen államszervezet átszervezése, és egy egységes, stabil és hatékony adminisztratív intézményrendszer kiépítése. Itt is a kompromisszumkészség a kulcsfogalom, de erről egyik etnikum vezetője sem akar hallani. A folyamatot mégis nagymértékben elősegíthetik az Európai Unióval folytatott csatlakozási tárgyalások, illetve az EU által kidolgozott ún. „road map”, amely Bosznia-Hercegovina Nyugat-Európához való felzárkózásának alapelveit tartalmazza.

A nehézségek ellenére a Nemzetközi Közösségnek minden tőle telhetőt el kell követnie Bosznia-Hercegovina népeinek egymáshoz való közelítése és békés egymás mellett élésének megvalósítása érdekében, hiszen egy esetleges kudarc az egész Balkán hosszú távú stabilitásának megteremtését is kétségessé teheti.

Vadász Rezső

Az örmény genocídium tabuja gyötri a török társadalmat

Akcam, Taner: Le tabou du génocide arménien hante la société turque. = Le Monde diplomatique, 48. vol. 2001. 568. no.

A szerző szociológus, történész, a téma török szakértője.

A francia nagykövetet bekérte az ankarai kormány, tüntetéseket tartottak, bojkottálták a francia árukat, hivatalos és spontán módon tiltakoztak a törökök, amikor Párizs elismerte az örmény genocídium szörnyűségét. Törökország számára valójában az lett volna a legkínosabb, ha a modern állam néhány képviselőjéről kimondja, hogy gyilkos, kockáztatva ezzel azt, hogy az országról alkotott kedvező kép szilánkokra hullik.

A francia parlament 2001. január 18-án szavazataival ismerte el az örmények által 1915-ben megélt fájdalmak iránti mély együttérzését. A törökök ettől kezdve gyakran hangoztatták, jobb lenne, ha az algériaiakon elkövetett emberiség ellenes bűntetteit ismerné be Franciaország. Egyetlen, a témában megszólaló írás sem tagadta a népirtás tényét, sőt azt igyekeztek bizonyítani, hogy ma is így tennének, ha a sors úgy hozná. Valószínűleg a „genocídium” kifejezés váltotta ki ezt az elkeseredett dühöt török részről. Pedig a cselekményt szervező ottomán párt vezetőinek egy részét, igaz, más gyilkosságok